

Examen HAVO
2017

tijdvak 2
maandag 19 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 25 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 51 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Aanwijzing voor de kandidaat

Als in een vraag staat dat je een hoofd- of kernconcept moet gebruiken, dan gebruik je in het antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden.

Opgave 1 Geluk

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over het meten van geluk.

Gebruik tekst 1.

- 2p 1 Leg op grond van tekst 1 uit dat cultuur plaatsgebonden is. Gebruik in je uitleg:
- het kernconcept cultuur;
  - een voorbeeld uit tekst 1.

Stel dat je informatie wilt verzamelen over de redenen (motieven) die mensen geven voor de mate waarin zij zich gelukkig voelen. Je wilt als onderzoeksmethode mondelinge interviews gebruiken.

- 2p 2
- Geef een **voordeel** van mondelinge interviews als onderzoeksmethode voor een onderzoek met deze doelstelling.
  - Geef een **nadeel** van mondelinge interviews als onderzoeksmethode voor een onderzoek met deze doelstelling.

Stel dat je informatie wilt verzamelen over de redenen (motieven) die mensen geven voor de mate waarin zij zich gelukkig voelen. Het onderzoek moet voldoen aan de eisen van sociaalwetenschappelijk onderzoek. Een van deze eisen is de eis van validiteit.

- 2p 3
- Geef aan wat er bij sociaalwetenschappelijk onderzoek wordt bedoeld met de eis van validiteit.
  - Leg uit wat je als onderzoeker moet doen om bij een dergelijk onderzoek naar redenen (motieven) te voldoen aan de eis van validiteit.

Het Brabantse onderzoeks- en adviesbureau PON deed onderzoek naar geluk onder Brabanders. Om de mate van het geluksgevoel te meten, is aan de mensen gevraagd: “Hoe gelukkig voelt u zich vandaag?” en “Hoe gelukkig voelde u zich de afgelopen maand?”

Sommige wetenschappers hebben kritiek op het vragen naar hoe gelukkig iemand zich de afgelopen maand voelde. Selectief onthouden is van invloed op het referentiekader van mensen.

- 2p 4
- Leg uit op welke wijze selectief onthouden van invloed is op het referentiekader van mensen.
  - Beredeneer op welke wijze dit referentiekader van invloed kan zijn op het geluksgevoel van mensen.

Gebruik in beide antwoorden een omschrijving van het begrip referentiekader.

Het Brabantse onderzoeks- en adviesbureau PON deed onderzoek naar geluk onder Brabanders. Aan het onderzoek hebben bijna 1.100 inwoners van Brabant meegedaan. De inwoners uit deze steekproef noemen we respondenten.

- 2p 5
- Leg uit waarom je als onderzoeker rekening moet houden met de achtergrondkenmerken van de respondenten. Gebruik in je uitleg een omschrijving van het begrip representativiteit.

Het Brabantse onderzoeks- en adviesbureau PON deed onderzoek naar geluk onder Brabanders. Er is in het onderzoek aan Brabanders de volgende vraag gesteld: “Hoe sterk voelt u zich Brabander?”. Hiermee wordt de sociale identiteit van Brabanders gemeten.

- 2p 6
- Geef een omschrijving van het begrip sociale identiteit.
  - Leg uit waarom met de vraag die aan Brabanders is gesteld de sociale identiteit van Brabanders wordt gemeten. Gebruik in je uitleg een omschrijving van het begrip sociale identiteit.

De Erasmus Universiteit Rotterdam heeft onderzocht wat de samenhang is tussen maatschappelijke kenmerken van landen en hoe gelukkig mensen zich voelen.

Er is onderzocht of mensen de afgelopen maand voor een organisatie vrijwilligerswerk hebben gedaan.

- 1p 7
- Leg uit welk kernconcept in deze vraag over vrijwilligerswerk te herkennen is. Noem in je antwoord de naam van dit kernconcept.

De Erasmus Universiteit Rotterdam heeft onderzocht wat de samenhang is tussen maatschappelijke kenmerken van landen en hoe gelukkig mensen zich voelen.

Er is onderzocht welk beeld mensen hebben van de effectiviteit van de rechterlijke macht. De rechterlijke macht is onderdeel van het rechtssysteem.

- 1p 8
- Leg uit dat het rechtssysteem een sociale institutie is. Gebruik in je uitleg het kernconcept sociale institutie.

Opgave 2 Langdurige armoede in Nederland en Europa

Bij deze opgave horen de teksten 2 en 3 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Mensen die in armoede leven hebben minder inkomen dan mensen die niet in armoede leven.

- 2p 9 Leg uit dat er bij armoede sprake is van een verhoudingsvraagstuk. Gebruik in je uitleg:
- het hoofdconcept verhouding;
  - een kernconcept bij het hoofdconcept verhouding.
- Noem in je antwoord de naam van dit kernconcept.

Gebruik tekst 2.

- 2p 10 Leg uit dat armoede samenhangt met sociale uitsluiting. Gebruik in je uitleg:
- een component van sociale uitsluiting;
  - een voorbeeld van deze component uit tekst 2.

De trend van het verdwijnen van vaste banen zal volgens tekst 2 doorzetten.

- 2p 11
- Is het verdwijnen van vaste banen als een oorzaak van armoede een voorbeeld van positietoewijzing of van positieverwerving?
  - Leg je antwoord uit en geef daarbij een omschrijving van het begrip positietoewijzing of positieverwerving.

Gebruik tabel 1.

Stelling: in Nederland is er sprake van een open samenleving.

- 2p 12 Geef op grond van tabel 1 een argument **voor** de stelling. Gebruik in je argumentatie:
- een gegeven uit tabel 1;
  - een kenmerk van een open samenleving.

Uit onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat 8% van de personen van wie de ouders in 1989 boven de lage-inkomensgrens leefden, in 2013 zelf een laag inkomen had.

- 1p 13 Leg uit of er bij deze personen sprake is van sociale mobiliteit. Gebruik in je uitleg een omschrijving van het begrip sociale mobiliteit.

Gebruik tekst 3.

In 2016 maakten lidstaten van de Europese Unie (EU) afspraken om armoede in Europa aan te pakken.

- 3p 14 Leg uit dat er bij de Europese aanpak van armoede sprake is van samenwerking. Gebruik in je uitleg:
- **drie** elementen van het kernconcept samenwerking;
  - bij elk element een voorbeeld uit tekst 3.

Gebruik tekst 3.

Het systeemmodel van politieke besluitvorming kent omgevingsfactoren die van invloed zijn op de politieke besluitvorming.

- 2p 15 Leg uit dat omgevingsfactoren van invloed zijn geweest op de politieke besluitvorming over de aanpak van armoede. Gebruik in je uitleg:
- een omgevingsfactor uit tekst 3;
  - een voorbeeld uit tekst 3 om de invloed van deze omgevingsfactor op de politieke besluitvorming te illustreren.

Opgave 3 Veiligheid tijdens het uitgaan

Bij deze opgave horen tekst 4 en afbeelding 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over veiligheid tijdens het uitgaan. In 2014 sloten de gemeente Amsterdam, de politie en horecaondernemers op het Leidseplein en het Rembrandtplein het Samenwerkingsakkoord Gastvrije en Veilige Uitgaanspleinen. In 2015 startte een proef voor drie jaar. In tekst 4 wordt uitgelegd wat het akkoord inhoudt.

Gebruik tekst 4.

Er zijn verschillende typen bindingen tussen mensen, bijvoorbeeld politieke bindingen. Uit tekst 4 blijkt dat er politieke bindingen zijn tussen de actoren van het Samenwerkingsakkoord.

- 2p 16 Leg op grond van tekst 4 uit dat er politieke bindingen zijn tussen de actoren van het Samenwerkingsakkoord. Gebruik in je uitleg:
- het hoofdconcept binding;
  - een kenmerk van politieke bindingen.

Lees regel 24 tot en met 37 van tekst 4.

In tekst 4 staat dat de aanpak van uitgaansgeweld gebaseerd is op onderzoek van de Vrije Universiteit. Bij deze aanpak worden onder andere hosts ingezet. In dit onderzoek staat dat de samenwerking tussen deze hosts en de politie belangrijk is omdat de hosts, net als portiers, bij ongeregelde wettelijk weinig mogelijkheden hebben om op te treden. Een kenmerk van een staat is dat er sprake is van een interne soevereine macht die regeert over een groep mensen.

- 1p 17 Door welk **ander** kenmerk van een staat hebben hosts bij ongeregelde wettelijk weinig mogelijkheden om op te treden?

Gebruik tekst 4.

De aanpak van de gemeente Amsterdam van het uitgaansgeweld is te typeren als een rationele aanpak. Een kenmerk van rationalisering dat past bij deze aanpak is het zo efficiënt mogelijk behalen van resultaten. Deze efficiëntie blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat horecaondernemers meewerken om uitgaansgeweld terug te dringen.

- 3p 18 Leg uit dat de aanpak van het uitgaansgeweld als een rationele aanpak te typeren is. Gebruik in je uitleg:
- **drie andere** kenmerken van het proces van rationalisering;
  - bij elk kenmerk een voorbeeld uit tekst 4.

Gebruik tekst 4.

Het Samenwerkingsakkoord kan een middel zijn om criminaliteit te verminderen.

- 2p 19 Beredeneer op welke wijze het Samenwerkingsakkoord kan bijdragen aan het verminderen van criminaliteit. Gebruik in je uitleg:
- de gelegenheidstheorie;
  - een voorbeeld uit tekst 4.

Gebruik afbeelding 1.

Afbeelding 1 is een poster van een campagne voor bezoekers van uitgaanspleinen in Amsterdam.

- 2p 20 Leg uit dat in de campagne het hoofdconcept binding te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- het hoofdconcept binding;
  - een voorbeeld uit afbeelding 1.

Opgave 4 Personen die verward gedrag vertonen

Bij deze opgave horen de teksten 5 en 6 uit het bronnenboekje.

Gebruik tekst 5.

- 2p 21 Beredeneer op grond van tekst 5 dat er bij de problematiek van personen die verward gedrag vertonen sprake is van een politiek vraagstuk. Gebruik in je redenering:
- een voorbeeld uit tekst 5;
  - een kenmerk van een politiek vraagstuk.

Gebruik tekst 5.

In tekst 5 staan voorbeelden van zowel nurture- als naturefactoren waarmee je verward gedrag zou kunnen verklaren.

- 2p 22 – Geef een voorbeeld van een **nurture**factor uit tekst 5 als mogelijke verklaring voor verward gedrag.
– Geef een voorbeeld van een **nature**factor uit tekst 5 als mogelijke verklaring voor verward gedrag.

Noem bij elk voorbeeld of het een nurture- of een naturefactor is.

Gebruik regel 41 tot en met 45 van tekst 5.

- 3p 23 **a** Beredeneer op grond van het tekstfragment dat in berichtgeving over personen die verward gedrag vertonen sprake kan zijn van framing.
b Beredeneer op welke wijze deze framing kan leiden tot stereotypering van personen die verward gedrag vertonen. Gebruik in je redenering:
– een omschrijving van het begrip stereotype;
– een voorbeeld van een stereotype met behulp van tekst 5.

Gebruik tekst 6.

Stelling: Eigen Kracht-conferenties zijn kenmerkend voor een geïndividualiseerde samenleving.

- 4p 24 **a** Geef een argument **voor** de stelling. Gebruik in je argumentatie:
– een voorbeeld uit tekst 6;
– een kenmerk van het proces van individualisering.
b Geef een argument **tegen** de stelling. Gebruik in je argumentatie:
– een voorbeeld uit tekst 6;
– een ander kenmerk van het proces van individualisering.

Gebruik tekst 6.

- 2p 25 Leg uit bij welke politieke stroming de Eigen Kracht-conferenties passen. Gebruik in je uitleg:
– een uitgangspunt van de gekozen stroming;
– een voorbeeld uit tekst 6.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.